

Historical Society of Israel / החברה ההיסטורית הישראלית

Prof. S. Klein /

פרופיסור שמואל קליין ז"ל

grubaniD .B dna דינבורג s(rohtuA): ב.

Source:

Zion /

ציון

Vol. pp. 177-179 (תמוז ת'ש),

learsI fo yteicoS lacirotsiH :yb dehsilbuP / החברה ההיסטורית הישראלית

פרופיסור שמואל קליין ז"ל *

א.

בי"ג ניסן נפטר אחרי מחלה קצרה הרב הפרופיסור דר. שמואל קליין ז"ל. הלך בלא עת. בעודו בן חמשים ושלש. במיטב כחותיו. כלו נתון בעבודת ההוראה והמחקר, שקוע בחקירות ודרישות, מתכן תכניות לסכום עבודות שנגמרו ולהתחלת פרשיות חדשות.

מותו של הפרופיסור שמואל קליין אבדה רבה, אבדה קשה היא למדע העברי, לכל חכמת ישראל, ולא רק לחקירת הארץ, לחקירת ההיסטוריה הישראלית בארץ ישראל. היו בו ממדותיהם של חכמי ישראל בדור ראשון של „חכמת ישראל“: מלומד גדול, צנא מלא ספרי, בקי בכל חדרי תורה, וחוקר חריף שידע „להשיח אלמים“, לגבות עדות מפורטת מפיהם של עדים שהחרישו במשך עשרות בדורות ולהוציא מפיהם תעלומות. היו בו ממדותיהם של המורים בני העליה המועטים: הוא ידע להעמיד תלמידים, לחבב עליהם את תורתו, לעורר את מחשבתם, להצית בלבם את אהבת המדע ושאיפת המחקר וגם להדריך אותם בעצתו ולנהל אותם ביד אמונים. — והיה בטבעו גם מאנשי המעשה, הזריזים והפעילים. איש המרץ והתנועה, עושה ומעשה, גם בשדה המחקר. מיום עלותו לארץ — לפני שבע עשרה שנה — היה חבר פעיל בכל החברות המדעיות בארץ. ביחוד ב„חברה העברית לחקר א"י ועתיקותיה“, אשר הוא היה נשיאה בשנים האחרונות. הוא היה גם אחד ממיסדי חברתנו, החברה הא"י להיסטוריה ואתנוגרפיה, חבר הוועד שלה מיום הוסד החברה ועד פטירתו, חבר המערכת של כמה ממאספי „ציון“, עורכן של „ידיעות ציון“, חבר המערכת של „ספר הישוב“ ועוד.

ב.

הפרופ. קליין היה שייך לאלה שאמרו עליהם, ש„אין עושין להם נפשות“, מפני שדבריהם הם נפשות להם, ואין להבין את הדברים בדרך ההעברה, אלא פשוטם כמשמעם: הוא היה שייך לאותם החוקרים היודעים להשקיע בעבודתם המדעית את כל נפשם, את כל סערת נפשם, וסערת נפש זו, כבושה ותוססת, ישרה הדורים בחפושיו, צרפה פרטים בחקירותיו, קרבה רחוקים בהכללותיו, —

(*) מדברי אזכרה באולם הסוכנות היהודית לא"י.

והיא גם הטביעה חותם של חיוניות רבה על כל דבריו. והיא גם שהעלתה את כלל עבודתו של הפרופיסור קליין לדרגא של מפעל-חיים, מפעל בעל חשיבות מרובה לא רק בתולדות „חקירת א"י", — אלא גם בעל ערך בתולדות הכרתנו ההיסטורית החדשה.

ג.

שלשה דברים יש בהם להעמיד אותנו על טיב מפעל חייו של הפרופ. קליין ז"ל: שטח מחקריו, כוונם ודרכיהם. בודאי, לא קליין היה הראשון בחכמי ישראל שעסק בחקירת ארץ ישראל. הרבו לעסוק לפניו. משלמה לויזון, משי"ר ועד רבי צבי הירש הילדסהיימר. החדוש היה בזה, ששטח חקירה זה היה למטרה בפני עצמה. לא ידיעת ארץ ישראל לשם הבנת המקרא. לא לשם פירוש התלמוד והמדרשים, ואף לא לשם תולדות ישראל. חקירתה של ארץ ישראל לשמה. ארץ ישראל כנכס בפני עצמו, ארץ ישראל כנושא ראוי למחקר ועיון מצד עצמו. כמוה כלשון העברית, כמקרא, כתלמוד, כתולדות ישראל. בזה היה משום הערכה חדשה. הערכה שהשפעת הדור נכרת בה.

וחדוש היה גם בכיוון המחקר. בכוונת הישובי. לא מחקרים במאורעות, לא עמידה על התמורות, לא דרישה לדעות חכמים ולא דקדוקים בתולדותיהם הם עיקר ענינו. כל אלה הם רק דרך אגב. פרפראות. בראש ובראשונה — ישוב. מקומות ישוב. לחקור ולדרוש, לחפש ולמצוא את ישובי היהודים בארץ. למצוא ולקבוע את שמותיהם ומקומותיהם. בראשונה בתקופת המשנה והתלמוד, בתקופות שבאו סמוך לחורבן. מדינה וישוב אינם היינו הך. הישוב התמיד אחרי כן. מתקופות אלה לתקופות מאוחרות. ומתקופות מאוחרות לתקופות קדומות ביותר. הוא נאבק קשות, בלי הפסק, עם צעיף השכחה וההזנחה שכסה את ישובי ישראל בארצו וגזל אותם מאתנו. מהכרתנו. נאבק והצליח רבות; האיר סתומות, כנס פוזרות והעלה נשכחות — החזיר גלילות, ערים וישובים לארצו ופרשיות חיים לסדרי זמנים לעמו. ומן החדוש היה במדה ידועה גם בדרכי המחקר. החדוש היה ביחס למסרת ההיסטורית שלנו. יש אם למסרת. המסרת הזאת יש בה רציפות; מקרא, גנוזים, משנה, תלמוד, הלכה ואגדה, מדרשים, פיוטים. הכל מהוה בעצם גוש אחד מוצק והתחומים יונקים זה מזה. יש לקבל את הדברים כמו שהם, כל עוד שלא הוכח ההיפך. המוציא את הדברים מחזקת אמונתם — עליו הראיה. ואם אין הדברים נראים לנו — עלינו לחקור ולחפש, לעמוד על כונתם האמתית ולמצוא את תכנם הריאלי. אי ההבנה תלויה בקוצר המשיג, ולא במקורות. וגם כאן התאבקות. גם כאן סערת נפש. חרדה. כל מאמר, כל ידיעה בחזקת עדות היא. אמנם, הדיינים בימינו ספקנים הם. ומרובים הם הפקפוקים. אבל עליו להוכיח, שאין מקום לחשדות

יחששות. להוכיח להם. וגם לעצמו. כל הוכחה נוספת מגבירה את ערכם ומהימנותם של העדיות האחרות. גם את בטחונו הוא. כי המסרת ההיסטורית יש בה גם יציבות ארצית. מהמגלות של „דברי הימים” בימי דוד עד פירושו של תלמיד הגאון לספר דברי הימים הכל מוצק ואיתן. נתון ומושרש באדמת ארץ ישראל. הכל ספוג ארץ ישראל וישובה. וכל המסרת הזאת היא עדה לה. ויש רק לדעת לגבות ממנה עדות. כדין וכהלכה. לפי כל שיטות המחקר ההיסטורי.

ד.

שלשת היסודות האלה — ארץ ישראל, ישוב ומסרת — התמזגו אצלו למזיגה הרמונית אחת. ובמזיגה הזאת נשקפות לנו ברורות דמות האיש ודרך חייו, פני הדור ולבטי זמנו.

דמותו ודרך חייו: יליד כפר ובן רב, תלמיד גימנסיה אונגרית וחרד לדבר מצוה, שומע לקח באוניברסיטה בברלין ותלמידים הנאמן של רד"צ הופמן, הנלחם „מלחמת תנופה” בדרכים של בעלי „בקרת המקרא”, ושל רבי צבי הילדסהיימר, מיחידי חובבי ציון במערב ומראשוני החוקרים היהודים במדע ארץ ישראל, רבה האהוב והמכובד של קהלתו — שדאג למוסדותיה ולאנשיה — ולא מש בתוכה גם מאהלה של תורה, ולא נותק לגמרי מחייה ומעניניה גם זמן רב אחרי עלותו ארצה. והנה גם פני הדור ולבטי הזמן: חלומות ילדות על ארץ ישראל, המצויים בחוגי שומרי אמונים בקהלות אונגריות (סלובקיה), מעין מסרת של תלמידי ה„חתם סופר”, אירת „חבת ציון” החמימה והתמימה, ש„אין מגלין אותה אלא לצנועין”, שהיתה אופפת את חוג המקורבים ביותר להירש הילדסהיימר, התלהבות־הנוער בימי קריאתו של הרצל, ומאמצי של הילדסהיימר, לכוון את ההתלהבות „לאותה המטרה הגדולה, שאנחנו הולכים אליה בדרך אחרת”, פרשת מלחמת העולם, מפלת אונגריה, תקומתם של עמים, ריב מדינות על זכויות היסטוריות, הצהרת בלפור, „פעמי המשיח” — גם המחקרים על ארץ ישראל קבלו עכשו הארה אחרת. מוחשית יותר. הנה זאת היא ה„דרך האחרת”, שעליו דבר כה תכופות רבו...

כך התמזגו כל מחקריו ודרישותיו בישוב הארץ ותולדותיו עם מערכת מלחמות הדור ושאיפותיו. פרשת ההתאבקות והרדיפות על הישוב בדורות הקודמים ארוגה במסכת הדור, ואשרי האיש, אשר מפעל־חייו עלה בדרך זו לדרגת אחד הגלויים ההיסטוריים של הדור.

זכר האיש, דמותו ומפעלו לא ימושו מקרב יודעיו, ואהביו, חבריו ותלמידיו ומקרב כל בית ישראל, כל עוד תסופר לדור אחרון פרשת חדוש הברית אשר בין ישראל לארצו.

יהי זכרו ברוך.